

**YONG‘INLAR: SABABLARI, OLDINI OLISH VA FAVQULODDA
VAZIYATLARDAGI HARAKATLAR**

Rajabov Omonboy G'afforovich

Navoiy viloyati Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi

Hayot faoliyati o'quv markazi o'qituvchisi.

Annotatsiya

Mazkur tezisda yong‘inlarning eng ko‘p uchraydigan sabablari, ularning salbiy oqibatlarini, oldini olish usullari hamda yong‘in sodir bo‘lganida ko‘rilishi kerak bo‘lgan choralar yoritilgan. Yong‘inlar nafaqat moddiy zarar, balki insonlar hayoti uchun ham bevosita xavf tug‘diradi. Shu boisdan, aholining yong‘in xavfsizligi madaniyatini oshirish, profilaktika choralari va favqulodda holatdagi harakatlar muhim o‘rin tutadi.

Kalit so‘zlar: yong‘in xavfi, chaqnash, elektr simi, yong‘in xavfsizligi, evakuatsiya, tutun, o‘t o‘chiruvchilar, profilaktika, xavfsizlik. Yong‘inlar – bu kutilmagan va boshqarib bo‘lmaydigan favqulodda vaziyatlardan biridir. Ular ko‘pincha texnik nosozlik, inson omili, ehtiyotsizlik yoki tabiiy hodisalar natijasida yuzaga keladi. Yong‘inning asosiy xususiyati — uning tez tarqalishi, tutunli muhit yaratishi va hayot uchun xavfli bo‘lgan haroratni yuzaga keltirishidir. Har bir kishi yong‘in sodir bo‘lishining sabablari, uning oldini olish choralari va yong‘in vaqtida qanday harakat qilish kerakligini bilishi kerak.

Yong‘inlar uchta asosiy omil — yoqilg‘i (yonuvchi material), issiqlik manbai (olov, chaqnash, qizish), va kislorod mavjudligida yuzaga keladi. Ushbu omillar bir joyda to‘g‘ri kelganda yong‘in xavfi yuzaga chiqadi. Uy sharoitida bu — elektr qurilmalarining nosozligi, gaz sizishi, o‘choq va pechlardan noto‘g‘ri foydalanish natijasida sodir bo‘ladi. Ishlab chiqarish korxonalarida esa yonuvchan kimyoviy moddalarning to‘planishi, xavfsizlik qoidalarining buzilishi yoki texnologik avariylar yong‘in chaqiradi.

Yong‘inlar turli yo‘nalishlar bo‘yicha tasniflanadi:

1. **Turar joy yong‘inlari** — aholi yashash joylarida yuzaga keladigan yong‘inlar.
2. **Ishlab chiqarish yong‘inlari** — zavod-fabrikalar, sexlar, omborlar va sanoat obyektlaridagi yong‘inlar.
3. **Tabiiy yong‘inlar** — o‘rmon yong‘inlari, dasht va dala hududlarida yuzaga keladigan yong‘inlar.

4. **Transport yong‘inlari** — avtomobil, poezd, samolyot va boshqa transport vositalaridagi yong‘inlar.

Yong‘inlar nafaqat moddiy zarar, balki inson hayoti uchun bevosita xavf tug‘diradi. Ayniqsa, ko‘p qavatli uylar, maktablar, savdo markazlari kabi odam gavjum hududlarda yong‘in bo‘lsa, evakuatsiya qilish va yordam ko‘rsatish juda murakkablashadi. Shuning uchun har bir bino, muassasa va jamoat joylarida yong‘inga qarshi vositalar — yong‘in signalizatsiyasi, o‘t o‘chirgichlar, suv kranlari va evakuatsiya sxemalari mavjud bo‘lishi shart.

Yong‘in sodir bo‘lishining oldini olish uchun quyidagi profilaktik choralarni amalga oshirish zarur:

- elektr simlari va qurilmalarini muntazam tekshirish va ularni sifatli ishlatish;
- gaz uskunalaridan to‘g‘ri foydalanish va ularni o‘z vaqtida sozlash;
- bolalarga o‘t bilan o‘ynash xavfini tushuntirish va nazoratsiz qoldirmaslik;
- sigaretni noto‘g‘ri joyda yoqish, o‘choqda nazoratsiz olov yoqishdan tiyilish;
- yong‘in xavfi mavjud bo‘lgan joylarda yonuvchan moddalardan foydalanmaslik.

Agar yong‘in sodir bo‘lsa, harakatlar quyidagi tartibda bo‘lishi kerak:

1. Yong‘in haqidagi ma‘lumotni zudlik bilan **101** raqamiga xabar qilish.
2. Barcha jabrlanuvchilarni imkon qadar tez va xavfsiz tarzda evakuatsiya qilish.
3. Agar yong‘in kichik miqyosda bo‘lsa, o‘t o‘chirgich vositalari yordamida uni o‘chirishga urinish.
4. Yopiq binolarda tutun orasida harakatlanayotganda egilgan holatda yurish, ro‘mol yoki ho‘l mato bilan og‘iz-burni berkitish.
5. — Liftlardan foydalanmaslik, faqat zinapoyalar orqali harakatlanish.
6. Agar tutunli xonada qolib ketilsa, eshik va derazalarni yoping, signal berish uchun derazadan yordam chaqiring.

Shuningdek, yong‘in vaqtida har bir fuqaro o‘ziga va boshqalarga yordam bera oladigan oddiy ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak. Bunga yong‘in o‘chirish asboblaridan foydalanish, yong‘in paytidagi harakatlar, odamlarni evakuatsiya qilish tartibi kiradi. Ayniqsa maktablarda, korxonalarda yong‘in xavfsizligi bo‘yicha muntazam mashg‘ulotlar tashkil etilishi lozim.

Yong‘in xavfsizligi — bu nafaqat maxsus xizmatlar mas‘uliyati, balki har bir fuqaroning o‘ziga xos ijtimoiy vazifasidir. Har bir oila, har bir tashkilot o‘z hududida yong‘in xavfsizligini ta‘minlashi, vositalarni saqlashi va o‘rgatishi shart.

Xulosa

Yong‘inlar hayot uchun eng xavfli favqulodda vaziyatlardan biridir. Ular ko‘pincha insonlarning ehtiyotsizligi, beparvoligi yoki texnik nosozliklar sabab yuzaga keladi. Yong‘inlarni oldini olish — bu ularni davolashdan ko‘ra osonroq va arzonroqdir. Har bir inson yong‘in xavfsizligi qoidalariga amal qilsa, oddiy profilaktik choralarni ko‘rsa, minglab insonlar hayoti saqlanib qoladi. Shuningdek, yong‘in bo‘lsa, vahimaga tushmasdan to‘g‘ri harakat qilish, boshqalarni evakuatsiya qilish, tezkor yordam chaqirish orqali katta fojialarning oldi olinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi ma’lumotlari.
2. “Yong‘in xavfsizligi asoslari” – metodik qo‘llanma, Toshkent, 2021.
3. WHO. Fire Safety Guidelines. Geneva, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Yong‘in xavfsizligi to‘g‘risida”gi qonuni, 1999-yil.
5. Raximova M. “Yong‘in xavfi va ularning profilaktikasi” – Toshkent, 2018.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori: “Aholining favqulodda holatlarga tayyorgarligini kuchaytirish choralari”, 2022-yil.

**Research Science and
Innovation House**